

Anastasija B. Gorgiev
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
anastasija.gorgiev@gmail.com

UDK 821.133.1.09-32 Navarre de M.
DOI: 10.19090/zjik.2019.97-114
stručni naučni rad

SUKOB TELESNE I DUHOVNE LJUBAVI U STVARALAŠTVU MARGERITE NAVARSKÉ¹

SAŽETAK: Ovaj rad se bavi ispitivanjem odnosa telesne i duhovne ljubavi u delima renesansne kraljice Margerite Navarske. Glavna problematika ovoga rada fokusirana je na sukobu telesne i duhovne ljubavi, pre svega kroz analizu nekih novela iz *Heptamerona*, ali i kroz Margeritin *Komad u Mon de Marsanu* i poemu „Razdor što ga u čoveku pravi sukob između duha i ploti“. Kroz odabrana dela može se zaključiti da se u mnogim situacijama duhovna ljubav preobražava u putenu, te da ona teško opstaje u svom izvornom obliku i svojoj prvobitnoj nameri. Kao takva, putena ljubav izaziva najniže strasti kod književnih likova pa ona ima ili tragičan kraj za junake novela, tj. završava se smrću jednog ili dvoje ljubavnika, ili pak muškarac nasilnim putem želi da pridobije ženu. Premda po kvantitetu prevladavaju teme koje prednost daju ovom zaključku, ipak u Margeritinim delima postoje primeri kada duhovna i telesna ljubav mogu biti u skladu. Srećan ishod po ljubavnike je redak ali nije nemoguć po Margeriti, a on se postiže usmeravanjem profane ljubavi ka veri.

Ključne reči: Margerita Navarska, novele, poezija, telesna ljubav, duhovna ljubav, hrišćanstvo

Razlikovanje telesne i duhovne ljubavi bilo je posebno izraženo u Evropi srednjega veka koja je bila pod snažnim uticajem hrišćanske religije. Veliki značaj toj temi dala je renesansna kraljica Margerita Navarska (Marguerite de Navarre 1492–1549) koja se, pored toga što je živela u periodu renesanse u vreme obnovljenog interesovanja za antičku kulturu i filozofiju, držala hrišćanske tematike. Razlikovanje dvaju karaktera ljubavi nije ekskluzivnost samo toga perioda, niti samo kraljice Margerite, nego ono

---

¹ Ovaj rad je proistekao iz odbranjene master teze *Dvojni aspekt ljubavi u delima Margerite Navarske* pod mentorstvom prof. dr Tamare Valčić Bulić.

ima svoju predistoriju još u antičkoj književnosti kao i u delima hrišćanskih pisaca koji su živeli pre Margerite. Antički filozofi (Platon, Plotin), kao i neki hrišćanski mislioci (Origen, Sveti Avgustin, Dionisije Areopagit), postavili su teorijski okvir profane i duhovne ljubavi: profana ljubav je telesna, materijalna i vezana za ovozemaljski svet – ona izaziva strasti kod čoveka i izražava njegov animalni deo. Duhovna ljubav, pak, uzdiže čovekovu dušu sa željom da prevaziđe svoju nesavršenost kako bi se uzdigla do mnogo uzvišenijih ideja. Nakon srednjega veka u renesansi nalazimo otvorenu obnovu platonizma i pokušaj da se on spoji sa hrišćanstvom. Glavni predstavnik, osnivač Firentinske akademije, jeste Marsilio Fičino (Marsilius Ficinus 1433–1499) koji je u svojim komentarima Platonovog dela *Fedar* tvrdio da je ljubav o kojoj je govorio Apostol Pavle i ona o kojoj je govorio Platon – jedna te ista.² Fičino je smatrao da može pomiriti platonizam sa hrišćanstvom i da se racionalno objašnjenje ljubavi koje daje Platon, može primeniti na hrišćansko razumevanje ljubavi. Apostol Pavle je tvrdio da se nevidljive Božje stvari mogu razumeti posredstvom stvarnih bića, slično kao i Platon koji je smatrao da je lepota u čulnim stvarima samo odraz večne *pralepote* (Koplston 1994: 220). Bog je, po njemu, apsolutna lepota i apsolutna dobrotu, čime se nadovezuje na učenje neoplatonista, ali i Dionisija Areopagita i Avgustina. Čovek, prema Fičinu, treba da teži savršenoj duhovnoj ljubavi sa drugim ljudima i da uspostavi časno i čisto prijateljstvo. Tako u renesansu uvodi pojam platonске ljubavi, kao pojam uzvišene svete ljubavi.

Ali, za razliku od platonista, mnogi autori u poznijem dobu kao što je, na primer, Bodler, nailaze na razdor između fizičkog i duhovnog. Bodler je smatrao da je splin ono što čoveka vuče dole ka zemlji, dok ga ideali uzdižu ka nebesima. Bodler je čak mislio da splin (telesne tečnosti) izaziva ono demonsko u čoveku, dok neki ideali kao lepota, Bog itd., uzdižu čoveka

---

² Osim Fičina, za širenje platonizma u Italiji i Francuskoj zaslužni su i drugi italijanski platonisti 15. i 16. veka kao što su Pjetro Bembo (Pietro Bembo 1470–1547), Baltazare Kastiljone (Baldassare Castiglione 1478–1529), kao i humanista i filozof Piko dela Mirandola (Pico della Mirandola 1463–1494).

do božanstva. Zato se u čoveku konstantno bore demon i Bog pa je pitanje na koju će stranu prevagnuti (Bodler 1999).

Najveći deo svojih radova kraljica Margerita posvećuje upravo ovoj tematici, odnosno borbi koja se odvija u čoveku između njegovog duha i tela. U svojim pesmama koje imaju ispovednu notu, ona će čeznuti za Bogom videći u njemu vrhovno Dobro, i oplakivati svoju telesnu prirodu koja je odvaja od njega.³ Pitanje odnosa duha i tela biće još više pojačano u njenim novelama gde ona razmatra pitanje polne ljubavi. To „cepanje“ ljubavi, odnosno taj dualitet ljubavi, posebno je izražen u vremenu u kojem je živela Margerita, upravo zbog toga što je kao ideal postavljena sveta hrišćanska ljubav. Ali, šta je sa čovekovim telom, šta sa čulnom ljubavlju? Margerita se hvata u koštac sa ovom teškom temom i razobličava licemerje društva u kojem živi, ali se zbog toga ne odriče svete ljubavi nego želi da je predstavi na pravi način. U nastavku rada ćemo imati prilike da kroz njenu zbirku novela *Heptameron*, *Komad Mon de Marsan* i kroz pesmu „Razdor što ga u čoveku pravi sukob između duha i plati“⁴ detaljno analiziramo sukob telesne i duhovne ljubavi ne bi li videli na koji način se Navarska kraljica suočava sa ovom dilemom.

PRIKAZI SUKOBA U *HEPTAMERONU*⁴

Postavljanje dualiteta između telesne i duhovne ljubavi, koja je glavna tema ovoga rada, nije nešto o čemu nam Margerita izričito govori u

---

³ *Ogledalo grešne duše (Le Miroir de l'âme pécheresse)*, *Duhovne pesme (Les chansons spirituelles)*, *Dijalog u obliku noćnog priviđenja (Dialogue en forme de vision nocturne)*, *Zatvori (Les Prisons)*.

⁴ *Heptameron* Margerite Navarske je njeno najznačajnije delo koje je izazvalo veliko interesovanje kod čitalačke publike toga doba. Zbirka se prvi put pojavila 1558. godine pod naslovom *Histoires des amans fortunez*. Uredio ju je Pjer Boetjo (Pierre Boaistuau), francuski renesansni pisac, koji je objavio šezdeset sedam priča, od kojih su mnoge skraćene, tako što je izostavljen veći deo značajnog materijala. U ovom izdanju zanemareno je takođe grupisanje priča u dane kako je to Margerita predvidela. Drugo izdanje Kloda Grižea (Claude Gruget) pojavilo se samo godinu dana kasnije, i u njemu je delo objavljeno sa svim priložima i prvi put pod nazivom *Heptameron* zbog sedmodnevnog vremenskog okvira u koji su smeštene priče.

svojim novelama, nego nešto što se tek naslućuje podrobnom analizom. Zato je potrebno iščitavanje *Heptamerona*, kako novela, tako i diskusija, da bi se mogao uočiti dualitet ljubavi, posebno duhovna ljubav ili „savršena ljubav“, kako je Margerita naziva. Kroz diskusiju književnih likova koje prate novele moguće je uočiti suprotstavljene stavove među kazivačima. Tako ima onih koji naginju svetoj ili duhovnoj ljubavi (Parlamenta, Uzila) i onih koji naginju telesnoj ili profanoj (Irkan, Simonto, Žebiron). Analizom tih suprotstavljenih stavova u *Heptameronu* može se jasno uočiti da je prisutan neprekidni sukob između svete i profane ljubav kako kod pojedinaca, tako i društva i vremena u kojem je živela Margerita. Većina novela ne izražava jasno razlikovanje ljudskih postupaka. Zato Margerita otvara debatu o njima te kazivači mogu da polemišu o dobrim i lošim stranama ljubavi. Još na samom početku *Heptamerona*, kada u prologu Uzila pravi raspored za sve goste koji se najviše sastoji u čitanju Biblije, odlasku na misu i molitvi, ubacuje se Irkan koji smatra da osim toga treba naći i neku drugu zabavu koja će ih razonoditi i koja bi „prijala telu“ (Маргерита Наварска 1991: 10). Već na ovom mestu možemo prepoznati suprotstavljanje dva tipa likova: onih koji se zalažu za svetu ljubav (Uzila) i onih koji se zalažu za profanu ljubav i koji naginju ka telesnosti (Irkan).

U diskusijama koje vode pripovedači *Heptamerona*, Irkan naglašava da ukoliko nam je u ljubavi cilj samo zadovoljstvo, čast ili dobit, onda ljubav neće dugo opstati. Jedina ljubav koja opstaje je ona koja voli „bez drugog cilja i želje osim da valjano voli“, a takva bi ličnost „radije umrla i dušu ispustila, no da mu ta jaka ljubav iz srca nestane“ (Маргерита Наварска 1991: 50). Drugi pripovedač, Dagusen, smatra da je možda čak poželjnije da se tajno voli i bez spoljnog pokazivanja, jer se plaši da telesnost ne može da objasni i da prikaže tu „savršenu ljubav“ koju gaji prema nekoj ženi (Маргерита Наварска 1991: 51). Međutim, duhovna ljubav sa sobom donosi i posledice pa se dosta komentariše o tome da li je ona opasna po čoveka ili nije. Parlamenta smatra da je duhovna ljubav opasnija od svih ostalih, i da je to strast koja uvek odvede čoveka u nevolju. Razlog tome je što duhovna ljubav teško može opstati u svom izvornom obliku a da ne pređe u telesnu, o čemu nam govori i trideset peta novela:

Tako ta vatra zvana duhovna, postade toliko putena da srce koje je njome gorelo zapali sve telo ove sirovice; i kao što je sporo počela osećati ovaj plamen, tako se brzo ona zapali, i brže je osetila

zadovoljstvo od ljubavi no što je poznala da je zaljubljena (Маргерита Наварска 1991: 261).

Zbog stalnog prelaska iz duhovne u telesnu ljubav, dolazi do loših posledica po ljubavnike, pa ili je krajnji ishod smrt jednog ili drugog ljubavnika, ili ta putena ljubav toliko postane snažna da muškarac želi nasilnim putem da pridobije ženu. Zaključak ove diskusije u *Heptameronu* jeste da duhovnoj ljubavi treba pristupati obazrivo jer nekome ko nije duhovno jak donosi više štete nego koristi. O toj transformaciji ljubavi iz telesne u duhovnu, odnosno iz ljudske u božansku, govori i Meri Bejker (Mary Baker) u članku *Aspects of the Psychology of Love in the Heptaméron* koja smatra da je u Margeritinom delu dosta prisutna neoplatonska psihologija ljubavi (Baker 1988: 81). Autorka će se pozivati na Frojda i na njegove analize instinkata. Naime, Frojd smatra da je seksualni nagon jedini životni nagon koji se neprestano bori protiv drugih instinkata; to u nekom slučaju može rezultirati velikom želju za smrću (Baker 1988: 82–84). Zbog toga mnogi ljubavnici u Margeritinim novelama čeznu da umru jer ih ljubavna strast toliko obuzme da oni ne vide drugog izlaza osim smrti. Margerita je ilustrovala u više novela duhovnu ljubav koja se završava smrću jednog ili dvoje ljubavnika. Na primer, u pedesetoj noveli jedan mladić je toliko bio zaljubljen u svoju susedku, a pošto ona nije pristala da pogazi svoju čast zbog njega, on je mnogo patio pa se zbog toga razboleo. Nakon određenog vremena susedka je pristala da se vidi sa njim ali kada je došlo do očekivanog susreta, mladić se toliko uznemirio da je umro, a sa njim i njegova dragana koja se ubila kada je videla da je umro zbog nje (Маргерита Наварска 1991: 332–337). Deveta novela govori o mladiću koji je dugo krio osećanja prema jednoj devojci, što je za posledicu imalo to da ga je ta tajna odvela u smrt. Na samrtni joj je rekao da je prema njoj gajio samo časnu ljubav i da sada radosno predaje dušu Bogu „koji je savršena ljubav i milosrđe, koji poznaje veličinu moje ljubavi i čistotu moje želje; i molim mu se, dok je moja želja među rukama mi, da primi među svoje svoju dušu“ (Маргерита Наварска 1991: 55). Uzila hvali mladića kako je do kraja pokazao „časno prijateljstvo“ koje je gajio prema njoj jer „naći čednu čistotu u zaljubljenom srcu, to je nešto više božansko nego ljudski“ (Маргерита Наварска 1991: 56). Dvadeset šesta novela pripoveda o velmoži Avanski i jednoj udatoj gospi između kojih se razvila ljubav, ali pošto su oboje bili časni, nikada nisu dozvolili sebi da pređu granicu svog

„časnog prijateljstva“. Tek pred smrt je gospa priznala osećanja mladiću i kako ju je čast sprečavala da se upusti u vezu sa njim. Na kraju je njen muž, kome je Avanski bio odan, saznao celu istinu pa je čak bio još ponosniji na svoju ženu (Маргерита Наварска 1991: 214–227). Zatim, sedamdeseta novela govori o nesrećnom kraju dvoje ljubavnika koji su stradali zbog ljubomore vojvotkinje od Burgonje. Naime, ovo dvoje ljubavnika je dugo krilo svoju vezu od vojvotkinje koja je bila zaljubljena u mladića i koja je učinila sve da se njihova veza razotkrije i tako stavi na sud javnosti. Ovaj sud javnosti teško podnosi ljubavnica, žena kojoj je pogažena čast, i odlučuje da se ubije. Sa druge strane, i plemić, ljubavnik, odlučuje se na samoubistvo zbog ljubavi prema svojoj dragoj (Маргерита Наварска 1991: 413–435).

Češći motivi posrnuća, od svetosti do animalnosti, odnose se na muškarce, ali ima primera kada i žene misle samo na svoje telesno zadovoljstvo. Drugim rečima, niko ili retko ko od njenih likova dospeva do svete ljubavi, ali je stalno prisutna psihološka borba između svetosti i posrnuća. Tako, na primer, u dvadeset drugoj noveli jedan biskup u poodmaklim godinama želi da zavede časne sestre, od kojih će najviše nastradati sestra Marija Eroë. Ona uspeva da se izbavi od njega tako što piše kraljici Margeriti, te je biskup svrgnut sa položaja. Na kraju, Marija Eroë je prebačena u drugi manastir gde je postavljena za opaticu, a ostatak života je provela u miru i veri prema Bogu (Маргерита Наварска 1991: 181–191). Ova novela ilustruje tipičan primer sukoba telesne i duhovne ljubavi koja se ogleda u biskupu čija je svetost, nakon godina manastirskog života i odricanja od strasti, podlegla iskušenjima. U tom slučaju, sveta ljubav se preobražava u profanu, i to onu koja izaziva najniže strasti. Postoji i novela koja opisuje prelazak duhovne ljubavi u putenu, ali u najgorem obliku. Takav primer je deseta novela (Маргерита Наварска 1991: 57–89) a radi se o mladiću Amaduru koji se zaljubio u devojčicu Floridu od svega dvanaest godina, pa pošto je znao da je između njih moguće samo „časno prijateljstvo“ nije želeo ništa više od toga, osim da bude u njenoj blizini. Zbog toga se ženi Floridinom pratiljom Avanturadom kako bi mogao neprestano da bude u Floridinoj blizini. Godine prolaze i, kako je Florida rasla, tako je i ona počela da gaji osećanja prema Amaduru, te jednoga dana oni otkrivaju svoje tajne jedno drugome. Međutim, Amadur je oduvek Floridu podučavao časnom prijateljstvu i kako nikada ne bi trebalo da

prekorače granice, što je Florida veoma poštovala kod njega a i sama smatrala da tako treba. Kada je Florida malo poodrasla, brzo su je udali za drugog a to Amaduru u početku nije smetalo; bio je čak srećan zbog nje i njene sreće. Ali, kako je vreme odmicalo, Amadur je postajao očajan zbog neispunjenja te uzajamne ljubavi, pa je jedne večeri zatražio od Floride ono što smatra da mu po „časti“ duguje. Kako se Florida usprotivila, tako je on postajao sve nestrpljiviji i sve nasilniji, toliko da je potpuno sišao s uma a ljubavna strast ga je svog obuzela. Ovde postoji nagli preokret udvarača koji je dugo bio smeran, i koji od najviših ideala spada na najniže – on pokušava da je siluje. Ovaj motiv, karakterističan za Margeritine novele, istoričar Lisjen Fevr (Lucien Febvre) naziva „od kurtoazije do silovanja“ smatrajući da je to više problem cele epohe nego klase (Fevr 2015: 218). Zbog vremena koje je nametalo ljudima previše visoke ideale, oni su se pretvarali u licemere. Na jednoj strani se nalaze plemenita osećanja – sfera čistote, lepote, ideala i vere, a na drugoj nagoni i sve strasti, sfera nečistog i grubog. Zato Parlamenta ukazuje na to da sa jedne strane treba ceniti Floridinu vrlinu, ali da ipak ne treba verovati dobru na prvi pogled: „Koristeći se primerom Floridine vrline, malo smanjite njenu svirepost, i ne verujete tolikom dobru kod ljudi“ (Маргерита Наварска 1991: 85). Fevr takođe smatra da Margeritin cilj nije da osuđuje ljude već da ukaže da ljudi nisu toliko zli koliko se prikazuju, niti su toliko časni kako izgledaju. Ona veruje u Božju milost koja spasava ljude (Fevr 2015). Irkan u *Heptameronu* smatra da greh uopšte nije bezazlen i da treba biti svestan svoje grešne prirode jer je inače nemoguće dosegnuti Boga. Zato je njemu drago što ima ženu koja nije „sablaznjiva“ kao i on, ali to ne znači da nisu svesni svoje prirode: „mislim da smo i ona i ja porod Adama i Eve; stoga, ako sebe dobro osmotrimo, neće nam trebati da nagotu svoju pokrivamo lišćem, nego radije da priznamo krhkost svoju“ (Маргерита Наварска 1991: 226). Autor Aleksis Fransoa (Alexis François) smatra da ono što kraljica ovde otkriva jeste moralna drama, tj. priča o neodoljivoj strasti koja dovodi do katastrofe nakon dugog potiskivanja iste. Čitaoci mogu uočiti kako se ta strast rađa, razvija i kako odvodi junaka do vrhunca koji se preobražava u nasilje. Od priče o Tristanu i Izodli, kaže Fransoa, nije postojala takva novela koja ilustruje ovakvu pomamnu strast (François, 1949, p. 310). Takođe, autorka Marik Hajgens (Marieke Huyghens) smatra da Amadur uopšte nije ni bio svestan svog greha smatrajući da ima pravo na Floridino

telo (Huyghens 2014–2015: 56). Prema Margeriti, neosveščivanje svoje grešne prirode samo može odvesti u još veći greh. U svojoj poemi „Ogledalo grešne duše“ (*Le Miroir de l'âme pécheresse*) ona priznaje svoje grehove i traži milost i oprostaj od Boga (Marguerite de Navarre 1547: 13–68). To vidimo i u *Heptameronu* kada Parlamenta zna da je čoveku potrebna milost Božja „jer smo svi ogrezli u grehu“ (Маргерита Наварска 1991: 226). Zato kraljica smatra da do duhovnog preobražaja ličnosti može doći samo ukoliko čovek prizna i osvesti svoj greh. Sukob telesne i duhovne ljubavi možemo videti u četvrtoj noveli kada plemić, nakon što je obećao gospi da će se samo držati časnog prijateljstva, ipak pokuša da je pridobije silom. Praveći se da se ništa nije dogodilo, gospa je prestala sa njim da se druži a on je izgubio to časno prijateljstvo koje mu je bilo tako dragoceno (Маргерита Наварска 1991: 30–37).

Bitan momenat opstanka duhovne ljubavi, o kojoj nam govori Margerita, jeste očuvanje časti. Zato ima puno primera u kojima devojke, pa čak i po cenu svoje smrti čuvaju čast od muškaraca koji žele da tu čast pogaze. U delu je prisutan primer novele u kojoj devojka pristaje da bude nasilno ubijena od strane muškarca samo da ne bi pogazila svoju čast (Маргерита Наварска 1991: 21–24). Takođe, nalazimo primer plemića (dvanaesta novela) koji ubija vojvodu kako mu ne bi dopustio da pogazi čast njegove sestre (Маргерита Наварска 1991: 92–100). Ovaj slučaj različito komentarišu pripovedači iz *Heptamerona*; žene uglavnom smatraju da je to ubistvo sasvim opravdano jer je time spasao čast sestre a i svoj život, dok muškarci sa druge strane smatraju plemića izdajnikom koji je samo pokazao nezahvalnost prema gospodaru koji mu je toliko časti i dobra doneo. Dagusen, jedan od kazivača, smatra da onaj koji gaji savršenu ljubav prema ženi nikada neće želeti da povredi čast svoje gospe, kao i Žebiron po kome je vrlina mnogo važnija od zadovoljstva pa kaže da bi pre umro „nego što bi želeo da neka žena zbog njega učini nešto zbog čega bi je manje poštovao“ (Маргерита Наварска 1991: 98). S druge strane, Irkan i Sefradan smatraju da je mnogo bolje voleti ženu kao telesno živo biće, nego više njih obožavati kao idole na slici (Маргерита Наварска 1991: 99). Zanimljivo je to da Irkan smatra da ponekad ovo čuvanje časti kod žena uopšte ne potiče od njihove težnje ka duhovnoj ljubavi već više od njihove oholosti. Često žene toliko zaziru od uživanja, da su taj porok zamenile još većim a to je „gordeljivost i surovost kojom

se nadaju da će steći besmrtno ime, te tako se gordeći u opiranju poročnosti zakona prirode, postaju ne samo nalik nečovečnim i surovim zverima, nego đavolima, od kojih uzmu na se oholost i opakost“ (Маргерита Наварска 1991: 226). Zbog toga Irkan smatra da je bolje biti u skladu sa prirodom i priznati svoju slabost i svoju grešnu prirodu. Treba imati u vidu da je u doba renesanse postojao dvojaki muški standard – supruga mora da bude dobra prvo devica, potom plodna i požrtvovana majka, dok je druga vrste žene (prostitutka) ona koja se prepušta telesnosti. „Ljubav je za prijateljicu, ili od devojke koja se predala čarolijama pohote“ (Fevr 2015: 310–311). Žene se suočavaju sa poteškoćom jer je sloboda data samo muškarcima dok žena mora da trpi i da pati, jedino tako njena duša može da se spase jer je njeno telo prirodno vuče k paklu (Mišembled 2016: 99).

Mada nas spisateljica Margerita stalno suočava sa čovekovom palom prirodom, ona ipak ne misli da je priroda zla po sebi, već da treba da bude pročišćena i dopunjena vrlinom. Čak i onda kada daje primere ljudi koji su spremni da sve pretrpe zbog duhovne ljubavi prema nekoj ženi, oni bivaju iskušavani od samih tih žena, ne bi li se videla snaga njihove odluke. Tako u šesnaestoj i osamnaestoj noveli, nakon godina iskušavanja jedan mladić uspeva da prevaziđe sve prepreke koje mu je izabranica postavljala pa se na kraju zavetuju jedno drugom na „večno prijateljstvo“.

Te, kao da je čovekova volja nepromenljiva, zakleše se i obećaše jedno drugom ono što ne beše u njihovoj moći: a to je večno prijateljstvo, koje ne može da se rodi niti da opstane u srcu čovekovom; a to samo one znaju koje su iskusile koliko traju takve zamisli! (Маргерита Наварска 1991: 135).

Ponekad ovo iskušavanje samo izaziva očaj kod muškaraca, kao u dvadeset četvrtoj noveli gde je plemić nakon godina zaljubljenosti u kraljicu odlučio da prizna svoju ljubav. Kraljica je stroga, a kao dokaz njegove ljubavi traži da ode iz zemlje i da sedam godina ništa ne čuje o njoj. Ali, nakon sedam godina plemić se vraća sa pismom u kome objavljuje da je razočaran u nju i njenu ravnodušnost, i da je odlučio da živi pustinjskim životom u kome će se potpuno posvetiti Bogu

(Маргерита Наварска 1991: 199–209). Slična je situacija i u šezdeset četvrtoj noveli gde je žena (iako je volela plemića) iskušavala ljubav tog plemića tokom pet-šest godina ali ga je dovela do takvog očajanja da se on zamonašio na kraju (Маргерита Наварска 1991: 395–400). Meri Bejker se i u ovom slučaju poziva na Frojda i njegovu teoriju o supresijama i odricanju od instinkata. Prema njenom mišljenju, plemić se okreće religiji da bi suzbio svoju agresivnost koju je osećao nakon što ga je voljena žena odbila. Zbog toga se koristi reč pokajanje (*la pénitence*) kada se govori o odlasku u manastir. Ona smatra da plemić nikada do kraja nije uspeo da suzbije seksualne instinkte i da se njegova strast nikada nije u potpunosti preusmerila ka Bogu (Baker 1988: 82–83). Razlog zašto autorka pravi paralelu između Margerite i Frojda jeste u tome što smatra da je Margerita vrsna u procenjivanju ljudske prirode i psihologije (Baker, 1988, p. 86). Ovde se možemo složiti sa M. Bejker da je Margerita dobar poznavalac ljudske psihologije, ali se ne moramo složiti i sa njenim stavom da je Frojd dovoljan u tumačenju Margeritinih likova u *Heptameronu*. Margerita se ipak poziva na metafizičke vrednosti dobrote, lepote i pravde, koji ne mogu uvek da se objasne samo psihološkim porivima.

PRIKAZI SUKOBA U *KOMADU MON DE MARSAN* I PESMI
„RAZDOR ŠTO GA U ČOVEKU PRAVI SUKOB IZMEĐU DUHA I
PLOTI“; I MIR POMOĆU DUHOVNOG ŽIVOTA

Poput novela, o sukobu svete i profane ljubavi Margerita će dosta govoriti u *Komadu u Mon de Marsanu na dan Poklada 1547., u četiri lica: Svetovnjakinja, Sujevernica, Mudrica i Očarana Božijom ljubavlju, pastirica*⁵ (*Comédie jouée à Mont-de-Marsan le jour de Caresmeprenant en 1547, à quatre personnages, savoir: la Mondaine; la Superstitieuse; la Sage; et la Ravie de l'Amour de Dieu, bergère*). Priča počinje tako što se

---

⁵ Prevod Olje Petronić iz dela *Ljubav sveta, ljubav profana* Lisjena Fevra. U prevodu *Heptamerona*, Izabela Konstantinović, pominjući ovaj komad prevodi drugačije: Mudra savetnica, Sujeverna bogomoljka i Ovosvetska lepojka dok će reč *Comédie* prevesti kao „pozorišni komad“ a ne kao „komedija“ koji stoji u prevodu Olje Petrović. Komedija u pravom smislu te reči nije bila zastupljena kod Margerite, pa ćemo se shodno tome držati prevoda *Komad*.

Svetovnjakinja i Sujevernica prepiru na sceni: Svetovnjakinja obožava svoje telo i zadovoljstva koje ono može da pruži dok ga Sujevernica mrzi. Zatim na scenu stupa Mudrica koja ih podučava tome da treba prihvatiti telo kao deo naše prirode, ali i da treba težiti usavršavanju naše duše jer nam jedino to, a ne obožavanje tela, može podariti večnost:

Duša i telo uvek su jedno
To je čovek: i takvo je društvo
Savršeno izrađeno
Život daje, uzvišeno;
Ali duša telom opčinjena
Smrću s njim je rastavljena.⁶
(Fevr 2015: 276, prev. Olja Petronić)

Mudrica smatra da je telo bez duše samo obična masa i da su ovozemaljska zadovoljstva prolazna dok je duša ona koja je večna i koja će se vratiti Bogu. Takođe, Mudrica ne voli to što Sujevernica, koja posti i koja se moli, osuđuje Svetovnjakinju i njen raskalašni način života. Njoj smeta njena gordost i njena „lagana vernost“ pa je zato upozorava kako će pre Svetovnjakinja živeti na pravilan način u skladu sa Bogom nego Sujevernica koja je tako ohola. Ona razume Svetovnjakinju smatrajući da je njena čulna slabost vrednija od lažne vrline i gordosti Sujevernice. Kako bi našle odgovore na svoja iskušenja, Mudrica predlaže Svetovnjakinji i Sujevernici da proučavaju Sveto pismo. Ali, baš kad se čini da je sve završeno, pojavljuje se iznenada jedna pastirica, sva ustreptala i uznesena, govoreći im o svojoj očaranosti Bogom. Možda je ovo jedan od ključnih momenata u celom Komadu koji treba malo detaljnije ispitati. Sa jedne strane se nalaze Sujevernica, Svetovnjakinja i Mudrica koje otvoreno vode raspravu o duši i telu, svaka argumentujući

---

⁶ *Mais l'ame au corps jointe et unie,
C'est l'homme: en ceste compaignie
De parfaicte confection
Ceste union apporte vie;
Mais si l'ame est du corps ravie,
C'est mort leur separation.* (Marguerite de Navarre 1896 : 81)

svoju stranu. Na neki način one predstavljaju onaj racionalni, razumski deo u čoveku koji se uvek pita šta je ispravno, čemu treba nagnjati i najzad – da li dati primat duši ili telu.

Sa druge strane se nalazi pastirica koja dolazi i remeti ovu intelektualnu raspravu, sve vreme pevajući i smejući se, dok je druge devojke smatraju potpuno ludom. Pastirica može predstavljati onaj trenutak u čoveku kada srce nadvlada razum i kada čovek doživi taj intuitivni momenat u kojem može primiti Božju ljubav – tada su sve debate na racionalnom nivou suvišne. Pojavljujući se iznenada, pastirica je u mističnom zanosu, smatrajući da se Božjoj ljubavi treba prepustiti bez suvišnih pitanja. Ona predstavlja onaj prelomni trenutak u čovekovom umu kada se čovek u potpunosti prepušta Bogu i njegovoj volji. To je zapravo sveta ljubav o kojoj Margerita, iz svog ličnog iskustva, sve vreme govori. Postoje i drugi razlozi zašto su se tri devojke sablaznile nad pastiricom. Jedan od razloga je taj što pastirica sasvim otvoreno govori o svojoj ljubavi prema Bogu, pa ima jedan tako otvoren i prislan odnos sa njim kao da joj je ljubavnik. U tom smislu, Mudrica sve vreme pretpostavlja da ona zapravo govori o profanoj ljubavi. Njima je to u potpunosti neshvatljivo: nije li grešno, pa čak i malo neumesno govoriti o Bogu na tako slobodan način? One to ne mogu da shvate, pogotovu jer je Bog za njih jedna apstraktna kategorija. Znaju one da Boga treba voleti i pokoravati mu se, ali one nemaju to duhovno iskustvo koje ima pastirica, pa tako ne mogu ni da je shvate. Zatim, sasvim im je čudno što pastirica ne oseća strah pred Bogom, štaviše, pastirica se samo raduje i peva bez prestanka. I na samom kraju, kada Mudrica predlaže da se okrene Poznanju, one se još više sablažnjaju jer pastirica ne želi da se bavi znanjem već želi samo da voli (Fevr 2015: 279). Scena se završava tako što pastirica uzvikuje kako je uvek u strahu da ne voli dovoljno Boga.

Ko s ljubavlju živi, ima sreće,
Ko ljubav ima, šta će mu veće,
Ko ljubav zna, taj zna znanje svako,
Ko ljubav vidi, plakati neće,
...Ko voli ljubav, sve mu je lako,
...Ko ljubav grli, i vidi tako,

Pun je one milosti najveće.⁷
 (Fevr 2015: 278, prev. Olja Petronić)

Izabela Konstantinović smatra da, prema mišljenju pastirice, takva mistična ljubav vredi više od bilo kakvog znanja i mudrosti, pa zato pastirica ne želi da svoju uznesenost remeti učenjem i čitanjem (I. Konstantinović, 1991, str XXV). Helen Baso (Hélène Basso) u članku *La structure de la Comédie de Mont-de-Marsan* smatra da je debata koja je započela između tri sagovornice i pastirice, koja se kasnije pojavljuje, od samog početka uzaludna, jer ne može doći do zajedničkog rešenja sa obe strane. Neuspeh potiče iz same prirode i teme diskusije: pastirica koja je iskusila mističnu ljubav ne može rečima da predoči o čemu se zapravo radi. Ljudski jezik nije podoban da govori o ovom iskustvu i ta intimna vera Očarane ne može se objasniti. Smatra se da je ova ideja bila pod uticajem biskupa Brisonea, Margeritinog duhovnog učitelja, koji insistira na nemogućnosti i nedovoljnosti ljudskog razuma da potpuno razume i objasni Otkrovenje (Basso 1999: 47). Očarana želi da pokaže osećanje koje je iznad racionalnih kategorija, dok Smrt predstavlja spasenje. Autorka Baso smatra da je Margerita izabrala lirsko izražavanje kako bi lakše progovorila o mističnom iskustvu (Basso, 1999, p. 48).

Sukob telesne i duhovne ljubavi se spominje i u jednoj kraćoj poemi, čiji sam naziv nagoveštava temu koja će se analizirati: „Razdor što ga u čoveku pravi sukob između duha i ploti; i mir pomoću duhovnog života“ (*Discord estant en l'homme par la contrariété de l'Esprit et de la Chair*) (Marguerite de Navarre 1547: 69–76). Sukob se ogleda u tome što

---

⁷*Qui vit d'amour a bien le cuer joieux,
 Qui tient amour ne peult desirer mieux,
 Qui scet amour (n)ignore nul sçavoir.
 Qui voit amour a tousjours rians yeulx,
 ...Qui ayme amour acomply son devoir,
 ...Qui peult amour embrasser prandre et veoir,
 Il est remply de grace souveraine.* (Marguerite de Navarre 1896 : 93)

je sa jedne strane duša stvorena da bi se vratila Tvorcu, dok je sa druge strane ona dobila telo koje ga ograničava da spozna duhovne visine. Margerita smatra da ova borba između ploti i duha traje čitavog života na zemlji, jer koliko god duša želela da spozna Boga, ona je onemogućena svojom telesnom prirodom:

Plemenita duhom, a rob po prirodi,
Stigla s neba i prosta se rodi,
Besmrtna, a prema truleži hodi.⁸
(Fevr 2015: 59, prev. Olja Petronić)

Nešto slično kaže i Irkan koji smatra da je dosezanje mira moguće tek nakon smrti i napuštanja tela, koje nas sprečava da u ovom životu spoznamo duhovne visine dok Parlamenta smatra da je duhovni život moguće i u ovom svetu ali samo treba imati „veru u onoga koji je sušta vrlina i sušta radost“ (Маргерита Наварска 1991: 255).

Iako Margerita zna da sva čovekova nesreća proizilazi iz telesnosti, koja ga ograničava da se prepusti duševnim potrebama, ona ne želi tako lako da odustane od borbe. Margerita smatra da čovek mora da prizna svoju grešnu prirodu i svoju krhkost, jer će tek na taj način početi da se razvija kao ličnost. To će ga ojačati da ne posustane na svom putu usavršavanja, a pošto kraljica zna da čovek teško može pobediti duh nad telom, ona poziva sve ljude da se priklone Hristu čija će ih milost osloboditi ove borbe. Pesma se završava njenom molitvom Bogu da nam da snage da istrajemo u borbi i pobedimo plot. Pritom, ona se nada da će ta večita borba biti završena kada napustimo ovo telo i kada odemo u večnost jer samo u veri možemo biti „savršeni“.

...Bitka uporna
U čoveku je i neće biti svršena

---

⁸ *Noble d'Esprit, et serf suis de nature;*
Extrait du ciel, et vile geniture;
Immortel suis, tendant à pourriture. (Marguerite de Navarre 1547 : 69)

Sve dok je života na zemlji...⁹
(Fevr 2015: 71, prev. Olja Petronić)

ZAKLJUČAK

Kako smo pokušali da analiziramo sukob ova dva aspekata ljubavi, važno je napomenuti da Margerita ne ostaje samo pri ovom stavu, niti zastupa mišljenje da ova dva aspekta ne mogu biti u saglasju. Iako malobrojne, postoje novele koje ilustruju harmoniju između profane i svete ljubavi, a koja se može postići željom za sjedinjenjem sa Bogom. Margerita ne želi da tvrdi kako je ljubav uvek dualna, nego želi da pokaže kako ljudi prema njoj imaju dvojaki odnos. Kao hrišćanka, ona smatra da u osnovi sveta postoji samo jedna ljubav i to Božja ljubav, jer „onaj ko u ljubavi stoji, u Bogu stoji“ (Jov.1, 4,16). U metafizičkom svetu ljubav je jedna, ali kada čovek želi da živi u skladu sa takvom duhovnom Božjom ljubavlju, nastaju prepreke, jer čovek nije Bog, pa prema tome nije savršen. Sa druge strane, u hrišćanstvu se čovek poziva ka toj savršenoj ljubavi „budite savršeni kao što je savršen otac Vaš nebeski“ (Mt. 5, 48) Sveta ljubav o kojoj Margerita govori je možda teško ostvariva ali ipak se postavlja kao ideal ostvarenja. Tako Margerita daje primer novele u kojoj se muškarac i žena vole, ali zbog brojnih prepreka ne mogu da se venčaju pa zato odlučuju da se zamonaše u različite manastire, a na taj način njihova duhovna ljubav ne prestaje da postoji. Srećan ishod po ljubavnike je redak ali nije nemoguć po Margeriti, a on se postiže usmeravanjem profane ljubavi ka veri. Međutim, Margeritin cilj jeste da preko sukoba telesne i duhovne ljubavi kritikuje društvo svog vremena, licemerje kaluđera i blud koji navodi muškarce i žene na pogrešan put. Spisateljica pak ne negira telo, niti mnogo osuđuje strasti, već želi da prikaže ljudsku prirodu onda kada nema duhovne strane da je očisti. Zato dolazi do borbe između svetosti i posrnuća: i Margerita namerno piše novele koje govore o

---

⁹ *Et de ce vient que bataille obstinée
Est dedens l'homme ; et ne sera finée
Tant qu'il aura vie dessus la terre.* (Marguerite de Navarre 1547 : 69–70)

kaluđeru koji je prekršio zavet čednosti, o mladiću koji samog sebe zavetuje na „časno prijateljstvo“ prema ženi koju voli, a to se na kraju završava pokušajem silovanja, o smrti ljubavnika koji nisu mogli da podnesu silinu ljubavi. Duhovna ljubav teško opstaje u svojoj prvobitnoj, čistoj nameri pa se preobražava u telesnu koja može izazvati tragične posledice po junake *Heptamerona*. Muškarci i žene se iz datih novela skoro podjednako odaju bludu, s tim što muškarci mogu biti, shodno njihovoj snažnijoj prirodi, nasilniji i nasrtljiviji. Margerita se vrlo malo zadržava na naglašavanju razlika između muškaraca i žena: u osnovi ljudska priroda je ista i kod jednih i kod drugih – mnogo važnije jeste uspostaviti odnos između tela i duše. Idealna komponenta može biti sačuvana samo ako se pretpostavi duhovni karakter ljubavi, u suprotnom ljubav se od najuzvišenijih ideala survava u nezajažljive instinkte. Ovim novelama koje ilustruju profanu ljubav, Margerita želi da ukaže na strasti koje su ukorenjene u čoveku od davnina sa ciljem da čovek nauči da ih se čuva. Motivi posrnuća i čovekove pale prirode prisutni su u Margeritinim delima, ali to ne znači da ona zastupa jedno pesimistično shvatanje. Margerita veruje u čovekov preobražaj koji se može postići Božjom blagodaću ili milošću (*la Grâce*) koja je tema mnogih njenih hrišćanskih pesama i samih novela iz *Heptamerona*.

LITERATURA

- Baker J., Mary. 1988. Aspects of the Psychology of love in the *Heptaméron*. *Sixteen Century Journal*, 19 (1): 81–87. https://www.jstor.org/stable/2540962?origin=JSTORpdf&seq=1#page_scan_tab_contents (25.07.2019)
- Basso, Hélène. 1999. La structure de la *Comédie de Mont-de-Marsan*. *Bulletin de l'Association d'étude sur l'humanisme, la réforme et la renaissance*. n°49 : 37–54. https://www.persee.fr/doc/rhren_0181-6799_1999_num_49_1_2290 (25.07.2019)
- Bodler, Šarl. 1999. *Cveće zla, Pariski splin*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Fevr, Lisjen. 2015. *Ljubav sveta, ljubav profana: Oko Heptamerona*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Frank, Félix. 1547. *Les Marguerites de la Marguerite des princesses*, Tome I–IV. Paris: Librairie des bibliophiles.

- François, Alexis. 1949. De l'Heptaméron à la Princesse de Clèves. *Revue d'Histoire littéraire de la France*, 49e Année. n°4 : 305–321. https://www.jstor.org/stable/40520786?seq=1#page_scan_tab_contents (29.07.2019)
- Huyghens, Marieke. 2014–2015. *Les exercices spirituels dans l'œuvre de Marguerite de Navarre*. Ghent University, Faculty of arts and philosophy. https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/212/980/RUG01-002212980_2015_0001_AC.pdf (05.08.2019)
- Константиновић, Изабела. 1991. *Маргерита Наварска и француска ренесанса. Хептамерон*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Koplston, Frederik. 1994. *Kasni srednji vek i renesansna filozofija*. Београд: BIGZ.
- Lefranc, Abel. 1896. *Les dernières poésies de Marguerite de Navarre*. Paris: Libraires de la société des gens de lettres.
- Маргерита Наварска. 1991. *Хептамерон*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Mišembled, Rober. 2016. *Orgazam i Zapad: istorija užitka od XVI veka do danas*. Novi Sad: Akademska knjiga.

Anastasija B. Gorgiev

LE CONFLIT ENTRE L'AMOUR SPIRITUEL ET L'AMOUR PHYSIQUE
DANS LES OEUVRES DE MARGUERITE DE NAVARRE

Résumé

Cet article examine la relation entre l'amour physique et l'amour spirituel dans les œuvres de la reine française Marguerite de Navarre. Les principaux thèmes de cet article sont centrés sur le conflit entre l'amour physique et l'amour spirituel, à travers l'analyse des nouvelles de *l'Heptaméron*, mais aussi à travers la *Comédie de Mont-de-Marsan* et le poème *Discord estant en l'homme par la contrariété de l'Esprit et de la Chair*. En analysant les œuvres choisies, on peut conclure que dans de nombreuses situations, l'amour spirituel se transforme en l'amour physique qui cause la fin tragique pour les héros de *l'Heptaméron*, c.-à-d. les nouvelles se terminent par la mort d'un ou deux amants, ou par la tentation du viol de la femme. Bien qu'il y a beaucoup plus nouvelles qui donnent la préférence au conflit entre ces deux aspect d'amour, il existe des cas dans les œuvres de Marguerite de Navarre où l'amour spirituel et physique peut être en harmonie. La fin heureuse pour les amoureux de *l'Heptaméron* est rare mais pas

impossible selon Marguerite, et elle est atteinte par la transformation de l'amour profane à la foi chrétienne.

Mots-clés: Marguerite de Navarre, les nouvelles, la poésie, l'amour physique, l'amour spirituel, le christianisme.